

GLEDALIŠKI LIST

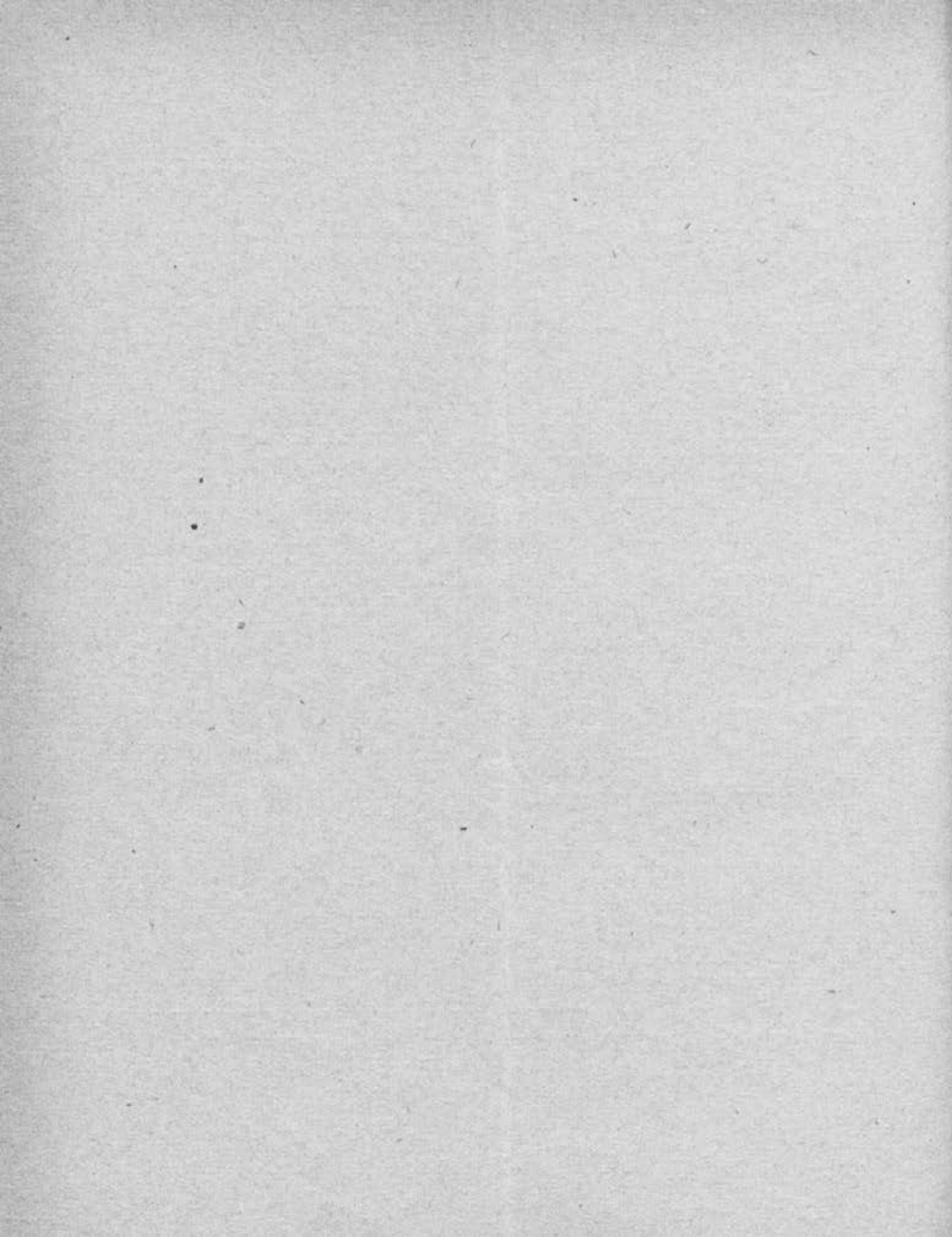
Narodnega gledališča v Ljubljani

1940-41

DRAMA

4 F. SCHILLER:
KOVARSTVO IN LJUBEZEN

Din 2:50

GLEDALIŠKI LIST

NARODNEGA GLEDALIŠČA V LJUBLJANI

1940/41

DRAMA

Štev. 4

F. SCHILLER:

KOVARSTVO IN LJUBEZEN

PREMIERA 5. OKTOBRA 1940

Schiller ima vse lastnosti genialnega dramatika, pri tem pa ima tudi nekaj svojstev slabega pisatelja, ki se z njegovo genialnostjo združujejo v mogočno, spoštovanje vzbujajočo in nesmrtno tvorbo, ki jo poznamo kot njegovo življenjsko delo.

Predvsem je genialno nezmotljiv njegov instinkt za dramatično snov. Vse njegove drame slone na življenjskih prizorih, kjer se življenje zapleta v silovite in usodne vozle, ki so kakor ustvarjeni za dramatika. V vseh njegovih snoveh je dana prilika za uspešno delo oblikovalcu življenja, ki gleda na dogodke kot na produkt človeških moralnih moči in ki v svojem pogledu na življenje ne pozna predstave o usodi, razen kolikor je vsebovana v človeških značajih. To gledanje je bistvena lastnost resničnega dramatika, kar Schiller nedvomno je, in to v najvišji stopnji.

Drugo znamenje njegove dramske genialnosti pa je njegova drobnejša obdelava snovi. Opazujte prizor za prizorom samo »Kovarstvo in ljubezen«! Noben prizor, dà, noben nastop ne poteče

v tem delu v soglasju med osebami, ki sodelujejo. Vsako srečanje dveh, treh ali številnejših oseb je hkratu že tudi spopad in če se katero izmed njih konča s soglasjem, potem je to soglasje uspeh konflikta, pa bodisi še tako majhnega konflikta, ki se je pred vami zaplel in razrešil. Iz cele vrste takih drobnih konfliktov je tu zgrajena linija velikega dramatičnega spopada, ki odloči usode vanj zamotanih ljudi. V tej gradnji je za poznavalca očitna mojstrska roka, kakršne ni čutiti drugod, kot v delih največjih dramatikov v svetovni literaturi.

Podobno gradnjo imajo Shakespearove drame in isto oblikovno načelo očituje na primer Sofoklova »Antigona«, ki je v dramatskem smislu nedvomno najvzornejše delo v klasični literaturi. V slovenski literaturi kaže sledove te Schillerjeve tehnike najočitneje »Kacijanar«, delo njegovega učenca Medveda, ki pa ni zmozel velike naloge, da bi bil namreč zgradil v njem osrednji konflikt, ki bi se kakor mogočen obok dvigal nad dogodke in jih družil v enoto.

Če pristavim k tem dvem elementom v Schillerjevi tvornosti še ostro in plastično očrtavanje oseb in njih udarno govorico, sem v kratkem pokazal na genialne značilnosti njegove dramatike. S temi se družijo v njegovem delu nekatere očitne lastnosti slabega pisatelja. Schiller ljubi krvave in primitivno fantastične motive in kulturni zgodovinar Egon Fridell ga je zaradi tega imenoval »kolportajni genij«. Resnično, njegove zgodbe so v rodu s kolportajnimi romani, ki so tudi polni podobne preproste in krvave romantike.

Tudi njegovo gledanje na ljudi je primitivno. Zlasti v zgodnjih dramah, med katere spada tudi »Kovarstvo in ljubezen«, pozna Schiller samo bele in črne osebnosti, samo dobre in zle, pri čemer je njegovo razlikovanje teh dveh tečajev psihološko dokaj naivno. Tudi tam, kjer se dobro in zlo srečata v eni osebi, nista spojena v

človeško enost, marveč se samo prepletata, živeč v bistvu drug poleg drugega.

Značilna za njegovo življenjsko naivnost je v teh dramah tudi govorica njegovih oseb. Najočitnejši je njegov način v srečanjih med lopovi, ki so pogost pojav v teh tragedijah. Ti nepridipravi se pogovarjajo pri njem nenavadno odkrito, nemogoče prostodušno in iskreno, in to često celo ne oziraje se na razliko v socialnem položaju. Izpovedujejo se nemoteno v vsej svoji propalosti in niti v tem ni Schiller veren, kakor je na primer Shakespeare. Ne kažejo se take, kakršni so v svojem skritem jedru, marveč takšne kakršne vidi Schiller sam, ki jih gleda s sovraštvom in globokim prezirom.

Te slabe pisateljske poteze v Schillerju so tako vidne, da bi mogle odtehtati njegovo dramatično genialnost, če ne bi bilo v njegovem delu še tretjega, višjega elementa, ki upravičuje in posvečuje i njegovo genialnost i njegovo nedostatnost. To je osrednji navdih, to je pisateljev duh in veliko gibalno njegove tvorne domišljije: misel svobode, človeškega dostojanstva in življenjske čistosti. V tej misli, v tem čustvu, v tej volji, več, v tem ognju, žarečem sredi njegovega srca, je njegova veličina in svetost. Ta ogenj gori v njem in ga vsega prežiga. Človek je sveta in nedotakljiva stvar, govori njegova misel; zato gorje tistim, ki ga ugnetajo in nasiljujejo; trikrat gorje tistim, ki barbarsko gazijo po čistem in vzvišenem življenju.

Fanatična vera v človeško dostojanstvo in v lepoto čistosti ga dela nekoliko slepega za življenjsko resničnost; zaradi nje so njegovi malopridneži podli brez kraja in njegovi izvoljenci pretirano lepi in svetli. Strast njegove duše — človeška lepota, silovito gospodari v tem genialnem konstrukterju in mislecu; njegova domiselnost v razkrivanju grdobije in zlobe je neizčrpna, njegova bistrournost in logična moč sta porazni, dejal bi, nenasitni. Te odlike so merilo za silo strasti, ki jih vodi. V njeni oblasti je kakor obseden, a ob-

seden od plemenitosti, visokoumnosti in čistosti. Šele ta strast daje veliko posvečenje njegovemu delu.

Goethe, ki je jasno videl vse Schillerjeve nedostatke: njegovo nepoznanje narave in življenja, njegovo nagnjenje do okrutnosti in njegov pogled, ki je predmete videl nekako samo od zunaj in ki jih samo tako tudi sestavljal, namestu da bi mu rastle izpod rok, si vendarle ni mogel kaj, da ne bi bil neštetokrat ponovil o njem: bil je velik človek, bil je čudovit človek, bil je pisatelj duhovnega, idejnega navdiha, ki mu ni podobnega ne v nemški ne v kateri drugi literaturi. In res, če Schiller ni poznal ljudi in ni imel očesa za neskončno kompliciranost in zamotanost slabosti in vrlin v ljudeh, je vsekakor poznal in ljubil in bil zamaknjen v — človeka in v lepoto, ki živi v dobroti in čistosti.

Ta njegova zamaknjenost, ki se silovito in nasilno javlja v njegovem delu, mu jamči za nesmrtnost. Ona mu je pridobila strastno ljubezen tudi takih duhov, kakršen je bil Dostojevski, ki je kot mladenič pisal svojemu bratu: »Schiller! Bral sem ga, znal sem ga vsega na pamet, govoril sem z njegovimi besedami, bledlo se mi je o njem! In če je usoda kaj prav ukrenila v mojem življenju, je bilo to, da sem ga spoznal v teh letih, ko sem ga lahko sprejel.« S takim vzhičenim čustvom bodo Schillerja brala še in še vsa mlada, nepokvarjena pokolenja še dolge čase, dokler bo na svetu vrel boj za človeško dostojanstvo in svobodo.

J. Vidmar

Kovarstvo in ljubezen

(Schiller v revolucionarni, humani podobi.)

Danes ta dan igrajo veliki odri predvsem troje Schillerjevih dram: »Don Carlosa«, »Marijo Stuart« ter »Kovarstvo in ljubezen«.

Zdi se mi, da je edino pravilno zajeti te tri drame docela in strogo s *političnega oziroma socijalnega vidika*. V njih ne gre za nikakšno osebno obračunavanje, temveč, tu je borba in spopad dveh idejno in nazorsko nasprotujočih si svetov; tako v »Don Carlosu« in »Mariji Stuart« kakor tudi v »Kovarstvu in ljubezni«.

V »Kovarstvu in ljubezni« je ujeta tragedija ljubezni, — ljubezni kot edinega in poslednjega oznanila človečanske svobode, — skozi katero neusmiljeno udarja in seka kruta resničnost. V tej tragediji ljubezni se kaže Schiller predvsem kot nadvse močan *političen, revolucionarni pesnik*. V »Kovarstvu in ljubezni« se ostro bijejo *etični principi humanosti in svobode s predsodki in nasiljem privilegirane visoke družbe*. Domala vsaka beseda v tej tragediji udarja in žge ter se nemalokaterokrat, nalik sodnem dnevu, razraste in grozotno razvpije do protesta in zakletve. Človečnost preprostega in čistega srca je v tej tragediji tako vzvišena, da se vsako najmanjše nasilje ob njeni lepoti in veličini razrašča v prekletstvo, neodoljivo vzbuja v človeku odpor ter vpije samo ob sebi po sodbi.

Za pošteno stvar je nujna žrtev! In v tej žrtvi — Luizinem in Ferdinandovem poginu — je zadoščeno *človečanskemu dostojanstvu in časti, je zmaga in očiščenje!*

Vso nabreklo romantiko in patos smo iztrgali in ga prenesli, kolikor je kajpak v danih razmerah bilo mogoče, v monumentalnost in pompoznost inscenacije pri prezidentu Waltru in lady Milfordovi, dočim naj vpliva Millerjevo stanovanje v vsej svoji preprostosti, kot da je potisnjeno v stran, prav kakor tedanje nemočno meščansko ljudstvo samo.

Peter Malec

Goethe o Schillerju

Žalostno je gledati, kako se je ta nenavadno nadarjeni človek ubijal s filozofskim razglabljanjem, ki mu ni moglo nič pomagati. Humboldt mi je prinesel pisma, ki mu jih je Schiller pisal v nesrečnem času tistih špekulacij. Iz njih se vidi, kako se je mučil s prizadevanjem, da bi sentimentalno poezijo popolnoma osvobodil od naivne. Pri tem pa za prvo sploh ni mogel najti tal, kar ga je spravilo v nepopisno zmedo. Kakor da bi sentimentalna poezija mogla obstati brez naivne, iz katere takorekoč raste.

Schillerju ni bilo dano delati nezavedno ali instinktivno, marveč je moral o vsem, kar je storil, premišljati; zato si tudi ni mogel kaj, da ne bi bil v svojih poetičnih namerah zelo veliko govoril, in je vse svoje igre vnaprej prereševal z menoj od prizora do prizora.

14. XI. 1823.

Da, vse drugo na njem je bilo ponosno in velikopotezno, a njegove oči so bile blage. Kakršno je bilo njegovo telo, tak je bil njegov talent. V vsak predmet je segel pogumno, si ga ogledoval in ga obračal sem in tja in ga motril s te strani in z one ter ga obravnaval tako in tako. Bilo je, kakor da bi svoj predmet videl samo od zunaj; tih razvoj iz notranjosti ni bil v njegovi naravi. Njegov talent je bil bolj dezultoričen. Zato se tudi ni mogel nikoli odločiti in ni mogel zlepa stvari končati. Marsikatero vlogo je spremenil še tik pred **vajami**.

In kot se je vsake stvari lotil pogumno, mu tudi ni bilo veliko mar za utemeljevanje. Jaz pa sem utemeljeval preveč, kar je moje igre odtujilo gledališču.

Schillerjev talent je bil kot ustvarjen za gledališče. Z vsako dramo je stopil korak naprej in se je izpopolnil; toda čudno, da se ga je vse od »Razbojnikov« držalo neko nagnjenje k okrutnosti, ki ga niti v njegovem najlepšem času ni hotelo zapustiti. — Bil je čudno velik človek.

Vsak teden je bil ves drugi in popolnejši; vsakokrat ko sem ga videl, se mi je zdel bolj načitan, bolj učen in bolj zrel v sodbi.«

18. I. 1825.

Nikoli nisem opazoval narave iz poetičnih namenov. Ker pa me je spočetka risanje pokrajin, pozneje pa prirodopisno raziskovanje gnalo k neprestanemu in natančnemu ogledovanju prirodnih predmetov, sem naravo preučil do njenih podrobnosti, tako rekoč na pamet. In če kot poet kaj potrebujem, mi je to poznanje na razpolago, da se težko pregrešim zoper resnico. Schiller tega motrenja prirode ni poznal. Kar vsebuje njegov »Tell« švicarske pokrajine, sem mu povedal jaz; a bil je tako občudovanja vreden duh, da je znal tudi po takem pripovedovanju narediti nekaj, kar je imelo neko resničnost.

Prava Schillerjeva tvornost je bila v idejnem svetu in lahko je reči, da mu v tem ni enakega ne v nemški ne v kateri drugi književnosti. Najbližji mu je morda še Byron, a ta bolje pozna svet.

Skozi vsa Schillerjeva dela se vleče ideja svobode in ta ideja je spreminjala svojo podobo tako, kot je Schiller napredoval v svoji kulturi in se tudi sam spreminjal. V mladosti ga je zaposlovala fizična svoboda in se uveljavljala v njegovih delih, v kasnejšem življenju pa duhovna svoboda.

Svoboda pa je čudna zadeva in naposled je ima zlahka vsakdo dovolj, samo če se zna zadovoljiti in se znajti. In kaj nam pomaga izobilje svobode, če je ne moremo rabiti! Če je ima človek le toliko, da lahko zdravo živi in opravlja svoj posel, pa je je dovolj in toliko je lahko ima vsakdo. Poleg tega smo vsi svobodni samo pod nekimi pogoji, ki jih moramo izpolniti. Ne dela nas svobodne to, da ne priznavamo ničesar nad sabo, marveč to, da častimo nekaj, kar je nad nami. Kajti s tem češčenjem dvigamo sami sebe in dokazujemo s svojim priznavanjem, da sami nosimo ono višje v sebi in da smo vredni biti njemu enaki. Na svojih potovanjih sem večkrat srečaval severne nemške trgovce, ki so surovo sedali k moji mizi in so zaradi tega menili, da so mi enaki. Toda zaradi tega mi niso bili; pač pa bi mi bili, če bi me bili znali ceniti in se vesti z menoj.

Da je dala Schillerju ta telesna svoboda v njegovi mladosti toliko opraviti, je sicer v skladu z naravo njegovega duha, večidel pa je to pripisati pritisku, ki ga je moral prenašati v vojaški šoli.

Kasneje, v svojem zrelejšem življenju, ko je imel telesne svobode dovolj, je prešel k duhovni, in skoraj bi dejal, da ga je ta ideja

ugonobila; kajti zaradi nje je zahteval od svoje telesne narave več, kot je bilo prav za njegove moči.

Schiller ni nikoli veliko pil, bil je zelo zmeren; v trenutkih telesne slabosti pa je skušal svoje moči stopnjevati z likerjem ali s kakšno podobno alkoholno pijačo. To je izpodkopavalo njegovo zdravje in je bilo škodljivo tudi za njegovo delo.

Zakaj stvari, ki jih bistre glave očitajo njegovim igram, pripisujem jaz temu dejstvu. Vsa mesta, o katerih pravijo, da niso verna, bi imenoval patološka. Pisal jih je namreč take dni, ko mu je manjkalo moči, da bi bil mogel najti prave in verne motive. Imam vse spoštovanje do kategoričnega imperativa, vem, koliko dobrega lahko nastane iz njega, toda človek ne sme pretiravati, sicer ne privede ta ideja o duhovni svobodi do ničesar dobrega.

18. I. 1827.

Prejel sem svojevrstno pošiljko, ki mi je naredila veliko veselja. Neka ljubezniva dama, h kateri je Schiller hodil na čaj, je imela srečno misel, da si je zapisovala njegove izjave. Njegove besede je prav čedno razumela in verno obnovila in po tako dolgem času se stvar kar dobro bere, ker prestavi človeka v stanje, ki je s tolikimi pomembnimi doživljaji vred minilo, ki pa je v tem primeru k sreči ostalo živo ohranjeno na papirju.

Schiller se javlja tukaj kakor vedno — v popolni posesti svoje visoke narave; za čajno mizo je ravno tolikšen, kakor bi bil v državnem svetu. Nič ga ne moti, nič ga ne utesnjuje, nič ne pritiska poleta njegovih misli k tlom. Njegovi veliki nazori, kolikor jih živi v njem, mu vro na dan brez obzirov in brez pomislekov. To je bil pravi človek in taki naj bi sploh bili! Mi pa zmeraj čutimo kakšne vezi; ljudje in stvari, ki nas obdajajo, imajo vpliv na nas, tisoč obzirov nas uklepa in tako ne moremo dati veličini, če je je morda kaj v nas, pravega duška. Sužnji smo predmetov in se kažemo neznatne, če nas vežejo, ali pomembne, če nam dajejo možnost za svoboden razmah.

11. IX. 1828.

Lastnik in izdajatelj: Uprava Narodnega gledališča v Ljubljani. Predstavnik: Oton Zupančič. Urednik: Josip Vidmar. Za upravo: Josip Vidmar. Tiskarna Makso Hrovatin. Vsi v Ljubljani.

Kovarstvo in ljubezen

ŽALOIGRA V PETIH DEJANJIH (8 SLIKAH).

FRIEDRICH SCHILLER. — PREVEL: FRAN ALBRECHT.

REŽISER: PETER MALEC K. G.

Predsednik pl. Walther . . . . . Levar
 Ferdinand, njegov sin . . . . . Jan
 Dvorni maršal, pl. Krieger . . . . . Peček
 Lady Milfordova, kraljica . . . . . M. Boltar-Ukmarjeva
 Wurm, predsednik občine . . . . . Sever
 Miller, mestni godbenik . . . . . Gregorin
 Njegova žena . . . . . P. Juvanova
 Luiza, njuna hči . . . . . A. Levarjeva
 Zofija, ladyna sobotnica . . . . . J. Boltarjeva
 Knezov komorni sluga . . . . . Skrbinšek

Ljubitelji
 Po 4. uri odmor.

Blagajna se odpre ob pol 20.

ob 20.

Konec ob 23.

Parter:	Sedeži I. vrste	Din 25 [—]
	" II.-III. vrste	" 24 [—]
	" IV.-VI. "	" 22 [—]
	" VII.-IX. "	" 20 [—]
	" X.-XI. "	" 18 [—]
	" XII.-XIII. "	" 16 [—]

Lože v parteru	Din 90 [—]
" v I. red	" 90 [—]
" balkon	" 60 [—]
Dodatni loži	" 20 [—]
"	" 20 [—]
"	" 15 [—]

Balkon: Sedeži I. vrste	Din 18 [—]
" II. "	" 14 [—]
Galerija: Sedeži I. vrste	" 12 [—]
" II. "	" 10 [—]
" III. "	" 8 [—]
Galerijsko stojišče	" 2 [—]
Dijaško "	" 4 [—]

VSTOPNICE se dobivajo v predprodaji pri gledališki blagajni od pol 11. do pol 1. in od 3. do 5. ure. Telef. 4611. Predpisana taksa za gledališče je vračunana v cenah.

